

CRNA GORA
Ministarstvo rada i socijalnog staranja

Broj:

Podgorica, 20. maj 2024. godine

SEKTORSKA ANALIZA
za utvrđivanje predloga prioriternih oblasti od javnog interesa i potrebnih sredstava
za finansiranje projekata i programa nevladinih organizacija iz Budžeta Crne Gore u 2025. godini

Sektorska analiza se sačinjava na osnovu strateških i planskih dokumenata odnosno propisa u odgovarajućoj oblasti od javnog interesa uz konsultacije sa zainteresovanim nevladinim organizacijama i predstavlja osnov za utvrđivanje prioriternih oblasti i potrebnih sredstava za finansiranje projekata i programa nevladinih organizacija iz državnog budžeta u narednoj godini, u skladu sa Zakonom o nevladinim organizacijama. Sektorska analiza se priprema u tekućoj za narednu kalendarsku godinu radi blagovremenog planiranja visir sredstava koja će biti opredijeljena na pozicijama ministarstava nadležnih za oblasti koje Vlada utvrdi kao prioritete za finansiranje projekata i programa nevladinih organizacija. Analiza će poslužiti i za pripremu javnih konkursa za raspodjelu sredstava za finansiranje projekata i programa nevladinih organizacija u oblasti koja će biti utvrđena kao prioritete.

1. OBLASTI OD JAVNOG INTERESA U KOJIMA SE PLANIRA FINANSIJSKA PODRŠKA ZA PROJEKTE I PROGRAME NVO

1.1. Navedi u kojim oblastima od javnog interesa (iz člana 32 Zakona o NVO) iz nadležnosti ministarstva planirate finansijsku podršku iz budžeta za projekte i programe NVO

☐ socijalna i zdravstvena zaštita	☐ razvoj civilnog društva i volonterizma	☐ zaštita životne sredine
☐ smanjenje siromaštva	☐ evroatlantske i evropske integracije Crne Gore	☐ poljoprivrede i ruralni razvoj
☒ zaštita lica s invaliditetom	☐ institucionalno i vaninstitucionalno obrazovanje	☐ održivi razvoj
☐ društvena briga o djeci i mladima	☐ Nauka	☐ zaštita potrošača
☐ pomoć starijim licima	☐ Umjetnost	☐ rodna ravnopravnost
☐ zaštita i promovisanje ljudskih i manjinskih prava	☐ Kultura	☐ borba protiv korupcije i organizovanog kriminala
☐ vladavina prava	☐ tehnička kultura	☐ borba protiv bolesti zavisnosti
☐ druge oblasti od javnog interesa utvrđene posebnim zakonom (navesti koje): _____		

2. PRIORITETNI PROBLEMI I POTREBE KOJE TREBA RIJEŠITI U 2025. GODINI FINANSIRANJEM PROJEKATA I PROGRAMA NVO

- 2.1. Navesti prioritete probleme u oblasti (ma) iz nadležnosti ministarstva koji se planiraju rješavati finansiranjem projekata i programa nevladinih organizacija. Opis problem obrazložiti koristeći konkretne mjerljive pokazatelje trenutnog stanja i željenog stanja odnosno rješenja, navodeći izvor u kojem su takvi podaci dostupni. Pokazatelji mogu biti informacije iz uporednih analiza, izvještaja, rezultata istraživanja, studija, i drugi dostupni statistički podaci.

Opis problema:

Iako je u posljednjih 15 godina položaj osoba s invaliditetom značajno unaprijeđen u Crnoj Gori, ova populacija se u svakodnevnom životu još uvijek susrijeće s raznim barijerama i različitim vrstama diskriminacije. **Ključni problemi djece sa smetnjama i teškoćama u razvoju, kao i odraslih i starijih lica sa invaliditetom su različite vrste diskriminacija. Takođe, nedostatak ili nedovoljna su i zastupljenost, razvijenost i održivost usluga za podršku za život u zajednici, kako onih predviđenih zakonom, tako i onih inovativnih koje mogu unaprijediti sistem u ovom smislu.**

Diskriminacija po osnovu invaliditeta je svako razlikovanje, isključivanje ili ograničavanje po osnovu invaliditeta čija su svrha ili posljedica umanjivanje ili poništavanje priznanja, uživanja ili korišćenja svih ljudskih prava i osnovnih sloboda ravnopravno s drugim osobama na političkom, ekonomskom, socijalnom, kulturnom, društvenom i svakom drugom polju. Uključuje sve oblike diskriminacije, kao i uskraćivanje razumnih adaptacija.¹ Ovdje je važno istaći da se pored neposredne i posredne diskriminacije OSI pojavljuju i oblici višestruke diskriminacije, intersekcijske - kao poseban oblik višestruke diskriminacije, kao i ponovljena i produžena diskriminacija.

Višestruka diskriminacija predstavlja diskriminaciju učinjenu prema istom licu ili grupi lica po više osnova, odnosno više ličnih svojstava istovremeno. Odnosi se na situaciju u kojoj osoba doživljava diskriminaciju po dva ili više osnova, što kao posljedicu ima diskriminaciju koja je složena ili pogoršana.²

Intersekcijaska diskriminacija je poseban oblik višestruke diskriminacije, koja se događa usljed postojanja više ličnih svojstava, koji su međusobno povezani, preplicu se i neodvojivi su jedan od drugog. Višestruka i intersekcijaska diskriminacija često se upotrebljavaju kao sinonimi, što nije sasvim ispravno s obzirom na to da je intersekcijaska diskriminacija samo vrsta višestruke diskriminacije u kojoj se višestruki identiteti pojedinca (osobine, karakteristike, identitet, etnička pripadnost) međusobno preplicu i ukrštaju tako da se ne mogu posmatrati odvojeno.³

Ponovljena diskriminacija je ona učinjena više puta prema istom licu ili grupi lica, dok je **produžena diskriminacija** učinjena u dužem vremenskom periodu prema istom licu ili grupi lica.⁴ Prema istraživanju⁵ Udruženja mladih sa hendikepom Crne Gore iz 2022. godine, 55% ukupnog broja ispitanika je

¹ Radovanović A, *Leksikon ključnih pojmova u oblasti ljudskih prava OSI*, UMHCg, Podgorica, 2021, str. 10, dostupno na: <https://umhcg.com/publikacije/>

² Ibid, str. 35

³ Ibid, str. 18

⁴ *Zakon o zabrani diskriminacije* ("Sl. list CG", br. 46/2010, 40/2011 - dr. zakon, 18/2014 i 42/2017), čl. 20, stav 1, tačke 2 i 3

⁵ Vijačić M, Šćepanović M, Sokić D, *Istraživanje o diskriminaciji osoba s invaliditetom (OSI) i članova porodica OSI, poznanika ili srodnika OSI*, UMHCg, Podgorica, 2022, str. 6 i 9, dostupno na <https://umhcg.com/publikacije/>

izjavilo da su osobe s invaliditetom svakodnevno diskriminirane u društvu. U istom istraživanju, isti procenat ispitanika je izjavio da su OSI najugroženija i najmarginalizovanija grupa.

Treba istaći i činjenicu da je Crna Gora tek popisom stanovništva, domaćinstava i stanova po prvi put **2011. godine** prikuplja podatke o postojanju smetnji u obavljanju svakodnevnih aktivnosti. Podaci MONSTAT-a pokazuju da od ukupnog broja stanovnika, 11% (68;064) njih ima smetnje pri obavljanju svakodnevnih aktivnosti uzrokovane dugotrajnom bolešću, invaliditetom i starošću, 5% građana ima problem s kretanjem, 2% s vidom, 1% stanovništva ima problem sa sluhom. Institucija zaštitnika ljudskih prava i sloboda u svom izvještaju za 2016. godinu navodi da "još uvijek zabrinjava položaj osoba sa invaliditetom koje su na marginama društvenih promjena i vrlo često uskraćene za elementarna prava poput pristupa vitalnim društvenim resursima". Evropska komisija u svojim izvještajima redovno ukazuje na probleme i obavezu države da se bavi pitanjima unapređenja položaja osoba sa invaliditetom. Ona navodi da "usluge u okviru zajednice, koje predstavljaju alternativu institucionalizaciji moraju biti proširene za lica s invaliditetom, lica s mentalnim smetnjama, djecu, starija lica i beskućnike."⁶

Krajem **2019. godine**, Savez slijepih Crne Gore sproveo je **istraživanje s ciljem ispitivanja diskriminacije osoba s invaliditetom**, ličnih iskustava i stavova o diskriminaciji. Prema mišljenju ispitanika, OSI su najugroženija i najmarginalizovana grupa, 52,9%. Iako 52,3% ispitanika zna za slučajeve diskriminacije, a 54,9% je imalo problema prilikom ostvarivanja nekih od prava, diskriminacija se ponavljala u čak 47,2% slučajeva, a ispitanici najčešće nijesu reagovali na diskriminaciju.⁷

Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore je **2020. godine** sproveo **Istraživanje o sprovođenju preporuka Komiteta UN o pravima OSI u vezi s članom 19 Konvencije (Samostalni život i uključenost u zajednicu)**⁸ koje je pokazalo da većina učesnika smatra da je položaj OSI u poslednjoj deceniji unaprijeđen, ali da je daleko od idealnog, odnosno zadovoljavajućeg. U pozitivnom dijelu ocjene naglaseno je da je zakonodavstvo unaprijeđeno, odnosno da postoje garancije u većini oblasti života, te da je zastupljenja tema, pa samim tim uočljiva veća vidljivost, odnosno zastupljenost i aktivnost OSI.

Istraživanje iz 2020. godine Centra za građansko obrazovanje **Za jednakost OSI – stavovi prema osobama sa invaliditetom** prepoznaje se da OSI u brojnim oblastima ne uspijevaju da ostvare svoja prava jednako kao ostali građani. To se posebno odnosi na mogućnosti napredovanja na poslu, zapošljavanja i učestvovanje u sportskim i rekreativnim aktivnostima, ali je izraženo i u političkom djelovanju i pristupačnosti kulturnoj ponudi. Zabrinjavajuće je i da se ograničenja za OSI još uvijek značajno vide i u obrazovnom procesu.⁹

⁶ *Integracija i prava osoba sa invaliditetom Crna Gora 2017/2018*, Inicijativa mladih za ljudska prava, 2018, str. 4, dostupno na: <https://gamm.org/wp-content/uploads/2018/06/YIHR-Izvestaj-Osobe-sa-invaliditetom-2018-final.pdf>

⁷ Savez slijepih Crne Gore, *Nasilje-društveni problem koji se ne smije ignorisati*, dostupno na: <https://ss-cg.org/?p=1961>

⁸ *Istraživanje o sprovođenju preporuka Komiteta UN o pravima OSI u vezi s članom 19 Konvencije (Samostalni život i uključenost u zajednicu)*, UMHCG, Podgorica, 2020, str. 3, dostupno na <https://umhcg.com/publikacije/>

⁹ *Za jednakost OSI – stavovi prema osobama sa invaliditetom*, Centar za građansko obrazovanje, 2020, dostupno na: <https://media.cgo-cce.org/2020/03/CGO-Odnos-prema-osobama-s-invaliditetom-FF.pdf>

U dodatnim rziku od diskriminacije i isključenosti iz redovnih tokova života su žene s invaliditetom. U istraživanju iz 2021. godine koje je sproveda NVO I MI Boke, aktivistkinje s invaliditetom su zaključile da su žene s invaliditetom u većem riziku od nasilja od žena bez invaliditeta, jer su nezaštićene i izlazak iz nasilnog okruženja je za njih mnogo teži nego drugim ženama. To je prvenstveno zbog toga što i ona infrastruktura koja postoji, generalno za žene žrtve nasilja, njima nije dostupna. Naglasile su da stepen i vrsta invaliditeta utiču na podložnost diskriminaciji i nasilju. Kao i na ishod nasilja i diskriminacije, jer će žene sa lakšim stepenom invaliditeta prije biti u mogućnosti da preduzmu radnje kojim će zaštititi sebe od ovakvog postupanja. Posebno su istakle izloženost žena s intelektualnim invaliditetom nasilju i diskriminaciji, jer teže percipiraju i razumjevaju tuđe postupke.¹⁰

Izveštaj Evropske Komisije iz 2023. u okviru *Poglavlja 19 Socijalna politika i zapošljavanje* ukazuje na to da u oblasti zaštite prava osoba s invaliditetom nije bilo napretka. Osobe s invaliditetom u Crnoj Gori ne mogu u potpunosti da uživaju svoja prava i kontinuirano se suočavaju s različitim vrstama diskriminacije.¹¹

Krovnna strateška dokumenta u Crnoj Gori, kao što su **Srednjoročni program Vlade Crne Gore 2022-2024**¹² kao i **Nacionalna Strategija održivog razvoja do 2030. godine**¹³, primarni akcenat stavljaju na eliminisanje diskriminacije osoba sa invaliditetom, kao i unapređenje njihovih prava. Nacionalna strategija održivog razvoja do 2030. godine predviđa aktivno bavljenje poboljšanjem uslova života osoba s invaliditetom u različitim segmentima života, stavljajući fokus na potrebu unapređenja dostupnosti zdravstvenih usluga i programa za lica s invaliditetom, izgradnji objekata za obrazovanje koji su prilagođeni djeci i licima s invaliditetom, odnosno koji su rodno senzitivni i koji pružaju bezbjedno, nenasilno, inkluzivno i djelotvorno okruženje za učenje za sve. Takođe, **Nacionalna strategija rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori 2021-2025**¹⁴ u dijelu koji se odnosi na žene s invaliditetom, poseban značaj daje **Zaključnim zapazanjima o inicijalnom izvještaju Crne Gore**, od strane Komiteta za prava lica s invaliditetom (CRPD), koji je preporučio državi da uključi perspektivu invaliditeta u zakonodavstvo, politike i programe rodne ravnopravnosti, kao i rodnu perspektivu u zakonodavstvo i politike invalidnosti, te da razvije specijalizovane politike za ovu osjetljivu grupu.

Strategija za zaštitu lica s invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti 2022-2027 predstavlja drugi strateški dokument ovog tipa usvojen u Crnoj Gori, koji stavlja primarni akcenat na efektivno suzbijanje svih oblika diskriminacije, kao i stvaranje uslova za uživanje jednakih prava u svim

¹⁰ Miroslava-Mina Ivanović, *Istraživanje o nasilju i diskriminaciji nad ženama, djevojkama s invaliditetom i vitovima podrške koja je potrebna njima i njihovim porodicama*, Inicijativa mladih s invaliditetom Boke (I MI Boke), 2021, str. 20, dostupno na: <https://imboke.me/static/istrazivanje-diskriminacija-e8b4cb5b2b40de79004831cd90f80d7.pdf>

¹¹ Commission staff working document, *Montenegro 2023 Report*, Brisel, 2023, str. 48, dostupno na: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/montenegro-report-2023_en

¹² *Srednjoročni program rada Vlade Crne Gore za period 2022-2024 s programom rada za 2022. godinu*, dostupno na: <https://www.gov.me/dokumenta/7c683907-59a9-41e8-8a1f-72fed711eac>

¹³ *Nacionalna strategija održivog razvoja do 2030. godine*, dostupno na: <https://www.gov.me/en/documents/67dc487e-097d-41d2-8fd5-7827a19a15a>

¹⁴ *Nacionalna strategija rodne ravnopravnosti 2021-2025. godine s Akcionim planom 2021-2022. godine*, Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava, 2021, dostupno na: <https://www.gov.me/dokumenta/25b0c8cc-3890-426e-a275-a29e1ff69648>

oblastima života licima s invaliditetom.¹⁵ Novi strateški dokument zadržava predviđenu strukturu strategije zastupljenu u prethodnom periodu, uz značajan dodatak dvije nove oblasti koje se odnose na zasebno tretiranje položaja:

- Žena i djevojčica s invaliditetom
- Djece s invaliditetom/djece sa smetnjama u razvoju na taj način će biti obezbjeđen ravnopravan pristup poštovanju prava lica s invaliditetom, preduzimanje specifičnih mjera, usluga i aktivnosti u odnosu na lica s invaliditetom, posebno uzimajući u obzir ranjivost njihovog položaja u društvu i specifične zahtjeve sa kojima se suočavaju.¹⁶

U Izvještaju o zaštiti od diskriminacije sa stanovništa djelovanja institucije zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore je navedeno da su osobe s invaliditetom jedna od najranjivijih društvenih grupa u pogledu izloženosti riziku od diskriminacije, koja ih pogađa u svim područjima života, a najizraženije u oblasti rada i zapošljavanja, obrazovanja, zdravlja i samostalnog života. U ovoj oblasti još uvijek ima dosta prostora za unapređenje, posebno na polju pune i efektivne implementacije garantovanih prava, sudjelovanja u životu zajednice, integriranih servisa i usluga za samostalan život. Takođe je ukazano na to da i dalje medicinski i funkcionalni modeli pristupa invaliditetu dominiraju, a da je zakone, politike i strategije o licima sa invaliditetom neophodno kreirati i donositi na bazi pristupa zasnovanog na ljudskim pravima koji će lica sa invaliditetom posmatrati kao aktivne sudionike društvenih procesa, a ne kao pasivne posmatrača.¹⁷

Strategija razvoja Sistema socijalne i dječje zaštite za period od 2018. do 2022. godine¹⁸ donijeta je u cilju unapređenja kvaliteta života korisnika socijalne i dječje zaštite i njihovog osnaživanja za samostalan i produktivan život. Ova Strategija je za svoj opšti cilj imala unapređenje kvaliteta života korisnika socijalne i dječje zaštite i njihovog osnaženost za samostalan i produktivan život, dok su posebni ciljevi bili: 1) Unaprijeđen normativni okvir u socijalnoj i dječjoj zaštiti; 2) Unaprijeđen sistem kvaliteta u socijalnoj i dječjoj zaštiti; 3) Unaprijeđene usluge socijalne i dječje zaštite i stvoreni preduslovi za nastavak deinstucionalizacije.

Strategija razvoja sistema socijalne zaštite starijih za period 2018-2022¹⁹, još uvijek je posljednji strateški dokument koji je donijet u ovoj oblasti. Ova Strategija u najvećoj mjeri promovise koncept integriranih socijalnih usluga.

¹⁵ Strategija za zaštitu lica s invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti 2022-2027, Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava, Podgorica, 2022, str. 2, dostupno na: <https://www.gov.me/dokumentalne9659c4e-e7f6-4112-ab98-0f6115b80601>

¹⁶ Ibid. str. 3

¹⁷ Izvještaj o zaštiti od diskriminacije sa stanovništa djelovanja institucije zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, za period 1. januar - 31. jul 2023. godine, decembar 2023, str. 24, dostupno na: https://www.omбудsman.co.me/docs/1707806232_pouuoodisni%20izvjesia%202023_29122023.pdf

¹⁸ Strategija razvoja Sistema socijalne i dječje zaštite za period od 2018. do 2022. godine, Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Podgorica, 2017, dostupno na: <https://www.gov.me/dokumentalne84achb2-653b-49a3-b865-81c9ebaa0ec5>

¹⁹ Vlada Crne Gore, Strategija razvoja sistema socijalne zaštite starijih za period 2018-2022, dostupno na: <https://www.gov.me/dokumentalne5a3953b9-2d5f-43ab-b79e-c97454441c49>

Od posebnog značaja je i realizacija **preporuka upućenih od strane Komiteta UN-a za prava osoba s invaliditetom**²⁰, a u kontekstu gore navedenog, preporuče da država preduzme sljedeće:

- Čl. 7. "(b) Preduzme hitne mjere usmjerene na deinstitucionalizaciju djece i izdvoji sva potrebna sredstva da bi osigurala da ona imaju pristup svim servisima u zajednici umjesto u dnevnim centrima ili bilo kom drugom izdvojenom okruženju; (c) Obezbjedi svoj djeci s invaliditetom, nezavisno od vrste oštećenja ranu intervenciju i razvojne servise u saradnji s predstavničkim udruženjima roditelja djece s invaliditetom, i na lokalnom nivou, u skladu s Konvencijom; i (d) Razvije efektivne kvalitetne servise podrške u zajednici za roditelje koji se brinu o djeci s invaliditetom",
- Čl. 12. "... u potpunosti uskladi legislativu s Konvencijom i zamijeni postojeće rejtme starateljstva i zamjenskog donošenja odluka sistemom podržanog donošenja odluka koje u potpunosti poštuju autonomiju, integritet, dostojanstvo, volju i preferencije osobe i uspostavlja transparentne i efektivne pravne lijekove za osobe s invaliditetom kojima je oduzeta poslovna sposobnost",
- Čl. 19. "Komitet apeluje na državu članicu da usvoji sveobuhvatnu strategiju deinstitucionalizacije²¹ s jasno definisanim rokovima za efektivnu deinstitucionalizaciju i da izdvoji adekvatna sredstva za njenu implementaciju. Takođe se preporučuje državi članici da: (a) Se obaveže da ne izgrađuju nove institucije ili druge oblike segregiranog okruženja i da umjesto toga razvije širok spektar usluga u zajednici uključujući i na lokalnom nivou, koje odgovaraju potrebama osoba s invaliditetom i poštuju autonomiju, izbore, dostojanstvo i privatnost osobe i koji uključuju vršnjačku podršku i druge alternativne medicinskom modelu mentalnog zdravlja; (b) Uklone koncept odmora u drugoj instituciji i osigura da osobe s invaliditetom mogu provesti odmor u zajednici; i (c) Obezbjedi učešće osoba s invaliditetom i njihovih reprezentativnih organizacija u svim fazama razvoja strategija i šema samostalnog života",
- Čl. 20. "...poboljša transparentan pristup asistivnim uređajima i tehnologijama kao i da osigura pristupačne i fer šeme za refundaciju kako bi se spriječili sve dodatne troškove i/ili administrativna opterećenja za osobe s invaliditetom",
- Čl. 28. "(a) redovno prati životne troškove osoba s invaliditetom i da u skladu s tim usklađuje socijalna davanja za osobe s invaliditetom; (b) Da u skladu sa stavom 41 (d) zaključnih razmatranja Komiteta za eliminaciju svih oblika nasilja nad ženama podiže svijest o važnosti ekonomske nezavisnosti žena s invaliditetom, uspostavi odgovarajuće procedure koje omogućavaju ženama s invaliditetom da prijave slučajeve kada su im primanja ili socijalna davanja oduzeta od strane članova porodice i da osigura da su socijalna davanja data direktno ženama s invaliditetom, a ne članovima njihovih porodica; (c) Da preduzme sve neophodne mjere, uključujući i legislativne, da osigura da je pravo na alimentaciju ženama s invaliditetom koje su napuštene od strane partnera uredno primijenjeno i da te žene, ukoliko žive ispod granice siromaštva dobijaju adekvatna socijalna primanja; i (d) Da prikupi podatke o svoj djeci s invaliditetom na lokalnom nivou i da obezbjedi da svako dijete ima pristup socijalnim davanjima na osnovu invaliditeta da bi imalo standard života iznad najnižeg životnog standarda",

²⁰ Zaključna razmatranja o inicijalnom izvještaju Crne Gore, Komitet o pravima osoba s invaliditetom, 2021, dostupno na: <https://umhcg.com/publikacije/>

²¹ Trenutno su u fazi izrade *Strategija za razvoj sistema socijalne i dječje zaštite za period 2024-2028 s AP za 2024*, kao i *Strategija deinstitucionalizacije za period 2024-2028*

- Čl. 31. "...da uspostavi jedinstven i sveobuhvatan sistem za prikupljanje, analizu i širenje podataka o stanju osoba s invaliditetom, razvrstane po polu, uzrastu, nacionalnosti, vrsti oštećenja, socioekonomskom statusu, zaposlenosti, mjestu prebivališta, kao i o barijerama s kojima se osobe s invaliditetom sreću u društvu. Komitet takođe preporučuje državi potpisnici da se služi metodologijom i pitanjima Vašingtonske grupe za statistiku u oblasti invaliditeta".

U Crnoj Gori je neophodno unaprijediti položaj osoba s invaliditetom i uključiti ih u sve oblasti društvenog života na ravnopravnoj osnovi s drugima. Usluge socijalne i dječje zaštite dobijaju sve značajniju ulogu, iako još uvijek nije moguće govoriti o potpunom obuhvatu svih osoba s invaliditetom koje imaju potrebu za njima. Razvoj usluga osigurava aktivno učestvovanje u lokalnoj zajednici, bolji kvalitet života, ali i pravo na izbor i samoodređenje.

Veliki broj OSI nije u prilici da se integriše u zajednicu zbog nedovoljne podrške razvoju njihovih kapaciteta, koji bi doprinijeli njihovoj većoj samostalnosti u svakodnevnom funkcionisanju. Pri tom, razvojem ovih usluga neće se doprinijeti samo boljem kvalitetu života OSI, već i članova njihovih porodica koji su obično dodatno opterećeni brigom i više svog vremena posvećuju obavljajući aktivnosti koje bi se trebale zadovoljavati kroz sistem koršćenja servisa podrške.

Zaštita ljudskih prava osoba s invaliditetom se sastoji kako u primjeni aktuelnih zakonskih rješenja, tako i u promociji prava, unapređenju usluga, povećanju kapaciteta stručnog kadra, itd. Prioritetni problemi u oblasti zaštite lica sa invaliditetom, čijem rješavanju će Ministarstvo rada i socijalnog staranja i u **2025. godini** u okviru svojih nadležnosti doprinijeti u saradnji sa NVO sektorom, jeste **nedostatak ili nedovoljna zastupljenost, razvijenost i održivost usluga za podršku za život u zajednici, kako onih predviđenih zakonom, tako i onih inovativnih koje mogu unaprijediti sistem u ovom smislu**. Inovativne usluge mogu dopunjavati sistem usluga socijalne zaštite za koje su propisani normativi i minimalni standardi na način da u određenom vremenskom razdoblju odgovaraju specifičnim potrebama korisnika u unapređenju njihovog života. **CEED Consulting u svom istraživanju²² iz 2022. godine** navodi da su osobe s invaliditetom u velikoj mjeri usmjerene na nevladine organizacije koje su za njih najbolji izvor informacija o mogućnosti zadovoljenja potreba, ali i pružaoци usluga koje su im potrebne. To potvrđuje visoki procenat anketiranih koji su članovi jedne ili više NVO organizacija koje se bave pitanjima osoba s invaliditetom (64%). Takođe, na osnovu dobijenih rezultata, nešto više od polovine (53,7%) osoba s invaliditetom ne koriste usluge socijalne zaštite. Od usluga koje najčešće koriste izdvajaju se: dnevni boravak (18,3%) i us Dnevni centri tokom cijele godine (29,7%) pružaju korisnicima navedene usluge. U zavisnosti od projekta, NVO organizacije usluge pružaju periodično (24,3%) ili tokom cijele godine (10,8%).

Očekuje se da će nevladine organizacije koje imaju licencu za pružanje navedenih usluga i one koje će u budućem periodu dobiti istu, povećati kvalitet usluga iz domena socijalne i dječje zaštite.

²² CEED Consulting, *Okvir za pružanje usluga iz oblasti socijalne i dječje zaštite i proces deinstitucionalizacije - Nedostajuće usluge za starija lica i osobe sa invaliditetom*, UNDP, Podgorica, 2022, str. 35, dostupno na: <https://shorturl.at/lrsDG>

Podaci (analize, studije, statistički izvještaji, itd.) koji pojašnjavaju navedeni problem	Izvor(i) podataka
1. Leksikon ključnih pojmova u oblasti ljudskih prava OSI, UMHCG, Podgorica, 2021.	1. Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore, dostupno na: https://umhcg.com/publikacije/
2. Istraživanje o diskriminaciji osoba s invaliditetom (OSI) i članova porodica OSI, poznanika ili srodnika OSI	2. Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore, dostupno na: https://umhcg.com/publikacije/
3. Integracija i prava osoba s invaliditetom Crna Gora 2017/2018	3. Inicijativa mladih za ljudska prava, dostupno na: https://gamm.org/wp-content/uploads/2018/06/YIHR-Izvjestaj-Osobe-sa-invaliditetom-2018-final.pdf
4. Nasilje-društveni problem koji se ne smije ignorisati	4. Savez slijepih Crne Gore, dostupno na: https://ss-cg.org/?p=1961
5. Istraživanje o sprovođenju preporuka Komiteta UN o pravima OSI u vezi s članom 19 Konvencije (Samostalni život i uključenost u zajednicu)	5. Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore, dostupno na: https://umhcg.com/publikacije/
6. Istraživanje Za jednakost OSI – stavovi prema osobama s invaliditetom	6. Centar za građansko obrazovanje, dostupno na: https://media.cgo-ccc.org/2020/03/CGO_Odnos-prema-osobama-s-invaliditetom-FF.pdf
7. Istraživanje o nasilju i diskriminaciji nad ženama, djevojkama s invaliditetom i vidovima podrške koja je potrebna njima i njihovim porodicama	7. Inicijativa mladih s invaliditetom Boke (I) MI Boke, dostupno na: https://miboke.me/static/strazivanje-diskriminacija-e8b4cb5b2b40de79004831cd90f180d7.pdf
8. Commission staff working document, Montenegro 2023 Report, Brisel, 2023.	8. Evropska Komisija, dostupno na: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/montenegro-report-2023_en
9. Istraživanje Okvir za pružanje usluga iz oblasti socijalne i dječje zaštite i proces deinstitucionalizacije - Nedostajuće usluge za starija lica i osobe s invaliditetom	9. CEED Consulting, dostupno na: Okvir za pružanje usluga iz oblasti socijalne i dječje zaštite i proces deinstitucionalizacije - spreads.pdf (undp.org)

<p>10. Nacionalna strategija održivog razvoja do 2030. godine</p> <p>11. Nacionalna strategija rodne ravnopravnosti 2021-2025. godine s Akcionim planom 2021-2022. godine</p> <p>12. Strategija za zaštitu lica s invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti 2022-2027</p> <p>13. Izvještaj o zaštiti od diskriminacije sa stanovišta djelovanja institucije zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, za period 1. januar - 31. juli 2023. godine</p> <p>14. Strategija razvoja Sistema socijalne i dječje zaštite za period od 2018. do 2022. godine, 2017. godine</p> <p>15. Strategija razvoja sistema socijalne zaštite starijih za period 2018-2022, 20217. godina</p> <p>16. Zaključna razmatranja o inicijalnom izvještaju Crne Gore, Komitet o pravima osoba s invaliditetom</p>	<p>10. Vlada Crne Gore, dostupno na: https://www.gov.me/en/documents/67dc487e-097d-41d2-8fd5-7827a19a1f5a</p> <p>11. Vlada Crne Gore, dostupno na: https://www.gov.me/dokumenta/26b0c8cc-3890-426e-a275-a29e1ff69648</p> <p>12. Vlada Crne Gore, dostupno na: https://www.gov.me/dokumenta/e9659c4e-e7f6-41f2-ab98-0fd115b80601</p> <p>13. Vlada Crne Gore, dostupno na: 1707806232. polugodisnji izvjestaj 2023 29122023.pdf (ombudsman.co.me)</p> <p>14. Ministarstvo rada i socijalnog staranja, dostupno na: https://www.gov.me/dokumenta/a84acfb2-a53b-49a3-b865-81caebaa0ec5</p> <p>15. Vlada Crne Gore, dostupno na: https://www.gov.me/dokumenta/5a3953b9-2d5f-43ab-b79e-c97454441c49</p> <p>16. dostupno na: https://urnhcg.com/publikacije/</p>
--	--

- a. Navesti ključne strateško-planske dokumente odnosno propise koji prepoznaju važnost problema identifikovanih pod tačkom 2.1., kao i specifične mjere/djelovnih dokumenata koji su u vezi s identifikovanim problemima.

Naziv strateškog/planskog dokumenta/proписа	Naziv poglavlja/ mjere/ aktivnosti
<p>1. Konvencija UN o pravima osoba s invaliditetom, dostupno na: https://www.gov.me/dokumenta/b3db3202-9de1-4b25-8cda-29dea4c97d9b</p>	<p>1. Član 3 Opšta načela; Član 7 Djeca s invaliditetom; Član 19 Samostalni život i uključenost u lokalnu zajednicu</p>
<p>2. Ustav Crne Gore</p>	<p>2. Član 68 Zaštita lica s invaliditetom</p>
<p>3. Zakon o socijalnoj i dječjoj zaštiti Crne Gore</p>	<p>3. Član 4 Cilj socijalne i dječje zaštite, Član 60 Vrste usluga; Član 62 Podrška za život u zajednici</p>
<p>4. Strategija za zaštitu lica s invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti za period 2022-2027 s akcionim planom za 2023-2024, dostupno na: https://www.gov.me/dokumenta/e9659c4e-e7f6-41f2-ab98-0fd115b80601</p>	<p>4. Strategija: Socijalna zaštita, adekvatan životni standard, samostalan život i život u zajednici; Djeca s invaliditetom/djeca sa smetnjama u razvoju; Akcioni plan: <i>Operativni cilj 2</i>: Stvaranje uslova za eliminaciju svih oblika diskriminacije i društvene isključenosti s kojima se suočavaju djeca s invaliditetom u svim oblastima od značaja za postizanje pune ravnopravnosti i jednakog položaja u društvu; <i>Operativni cilj 5</i>: Obezbijediti punu ravnopravnost i priznavanje svih prava iz oblasti socijalne i dječje zaštite licima s invaliditetom koja garantuju potrebne uslove za samostalan život u zajednici.</p>
<p>5. Strategija razvoja Sistema socijalne i dječje zaštite za period od 2018. do 2022. godine, dostupno na: https://www.gov.me/dokumenta/a84acfb2-a53b-49a3-b865-81caebaa0ec5</p>	<p>5. Posebni cilj 3: Unaprijeđene usluge socijalne i dječje zaštite i stvoreni preduslovi za nastavak deinstitucionalizacije</p>
<p>6. Strategija razvoja sistema socijalne zaštite starijih za period od 2018-2022, dostupno na: https://www.gov.me/dokumenta/5a3953b9-2d5f-43ab-b79e-c97454441c49</p>	<p>6. POSEBNI CILJ 1: Unaprijediti socijalnu odgovornost i integrativni pristup koji omogućava podsticanje socijalne inkluzije, povećanje kvaliteta života i korišćenje kapaciteta starijih za samostalan život. POSEBNI CILJ 2: Unaprijediti usluge socijalne zaštite starijih. POSEBNI CILJ 3: Unaprijediti sistem kvaliteta usluga za starije.</p>

<p>7. Srednjoročni program rada Vlade Crne Gore za period 2022-2024 s programom rada za 2022. godinu, dostupno na: https://www.gov.me/dokumenta/7c683907-59a9-41e8-8a1f-72fed711eac</p> <p>8. Strategija Savjeta Evrope o licima s invaliditetom 2017-2023, dostupno na: https://m.coe.int/168006fe7d4</p> <p>9. Izvještaj Evropske Komisije o napretku Crne Gore za 2023. godinu, dostupno na: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/montenegro-report-2023_en</p>	<p>7. Prioriteti i ciljevi Vlade do kraja 2024. godine (Prioritet 1 - Vladavina prava i jednake šanse, Cilj 1.2: "Unaprijediti poštovanje ljudskih i manjinskih prava, rodnu ravnopravnost i prava lica s invaliditetom i eliminacija svih oblika diskriminacije")</p> <p>8. Jednakost i nediskriminacija</p> <p>9. Poglavlje 19, Socijalna politika i zapošljavanje</p>
--	--

b. Obrazložiti na koji način nevladine organizacije mogu doprinijeti rješavanju problema identifikovanih pod tačkom 2.1., koje aktivnosti su prihvatljive za postizanje željenog rezultata, kako se planira praćenje i vrednovanje doprinosa rješavanju pomenutih problema. Navesti konkretne mjerljive pokazatelje/indikatora za praćenje doprinosa nevladinih organizacija rješavanju identifikovanih problema i izvore verifikacije učinjenog.

Opis načina doprinosa nevladinih organizacija u rješavanju problema	Konkretni mjerljivi pokazatelji doprinosa nevladinih organizacija	Izvor(i) podataka
<ul style="list-style-type: none"> Licenciranje novih NVO koje će pružati usluge dnevnog boravka, pomoći u kući (naročito u ruralnim područjima), personalnog asistenta, svratišta i stanovanja uz podršku licima s invaliditetom, koje su neophodne za adekvatan i samostalan život i koje će doprinjeti povećanju društvene inkluzije lica s invaliditetom. Već licencirane NVO da pružaju usluge dnevnog boravka, pomoći u kući (naročito u ruralnim područjima), personalnog asistenta, svratišta i stanovanja uz podršku licima s invaliditetom, koje su neophodne 	<p>a) 3 nova dnevna boravka za OSI u 2025. godini</p> <p>b) 5 novih licenci nevladinih organizacija za pružanje usluga iz oblasti socijalne i dječje zaštite u 2025. godini,</p> <p>c) Pružene usluge dnevnog boravka za najmanje 60 OSI u 2025. godini,</p> <p>d) Pružene usluge pomoći u kući za najmanje 50 korisnika u 2025. godini,</p>	<ul style="list-style-type: none"> Kvartalni I završni izvještaji projekata/programa nevladinih organizacija koji se dostavljaju Ministarstvu rada i socijalnog staranja o svim aktivnostima u toku realizacije projekata, kao i njihova narativna i finansijska dokumentacija, Neposredna komunikacija s predstavnicima nevladinih organizacija radi boljeg uvida i kvalitetnijeg izvještavanja o

<p>za adekvatan i samostalan život i koje će doprinjeti povećanju društvene inkluzije lica s invaliditetom.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pružanje inovativnih usluga za OSI za koje nije potrebno posjedovati licencu. • Organizovanje raznih treninga, edukacija i obuka zaposlenima u centrima za socijalni rad i drugim ustanovama socijalne i dječije zaštite s ciljem podizanja svijesti o konceptu ljudskih prava OSI i garancijama međunarodnih standarda u ovoj oblasti, različitim uslugama iz oblasti socijalne i dječije zaštite i drugim srodnim temama iz ove oblasti. • Osigurati da OSI, naročito žene s invaliditetom imaju jednak pristup svim pravima garantovanim Konvencijom na način što će se poboljšati njihovo efektivno učešće u aktivnostima i povećati komunikacija s organizacijama osoba s invaliditetom, posebno kroz pružanje podrške besplatnog pravnog savjetovanja. 	<p>e) Angažovano najmanje 20 personalnih asistenta u 2025. godini, f) Najmanje 20 korisnika usluga personalnog asistenta u 2025. godini. g) Najmanje 300 OSI koristilo inovativne usluge, h) Najmanje 100 zaposlenih u CSR i drugim ustanovama SDZ pohađalo obuke u 2025. godini, i) Najmanje 100 OSI pohađalo obuke u 2025. godini, j) Obezbijeđeno besplatno pravno savjetovanje za najmanje 20 OSI u 2025. godini, k) najmanje 35% žena OSI uključeno u realizaciju projektnih aktivnosti.</p>	<p>svim aktivnostima i rezultatima projekata/programa, Terenski monitoring nevladinim organizacijama koje realizuju projekte/programme u oblastima od javnog interesa iz nadležnosti Ministarstva rada i socijalnog staranja, Prisustvo predstavnika Ministarstva rada i socijalnog staranja različitim javnim događajima i radionicama koji spadaju u projektne aktivnosti nosilaca projekata, • Medijske i druge promocije projektnih aktivnosti koje pružaju širu sliku za evaluaciju projekata. Sve gore navedeno omogućava da se izvode zaključci, statistike i vrši vrednovanje doprinosa projekata u rješavanju definisanih problema. Sve aktivnosti koje podrazumijevaju monitoring i evaluaciju projekata služe kao</p>
--	---	--

3. OSTVARIVANJE STRATEŠKIH CILJEVA

3.1. Navesti ključne strateške ciljeve iz sektorske nadležnosti čijem će ostvarenju u 2025. godini doprinijeti projekti i programi nevladinih organizacija.

		<p>baza za buduće definisanje prioriteta problema i željenog stanja, kako bi se podržali i finansirali projekti nevladinih organizacije koje imaju kapacite da se bave ovom izuzetno složenom i osjetljivom oblasti, a na taj način budžetska sredstva raspodijelila nakvalitetan i odgovoran način.</p>
<p>Strateški cilj(ev) čijem ostvarenju će doprinijeti javni konkurs za projekte i programe nevladinih organizacija u 2025. godini</p>	<p>Način na koji će javni konkurs za projekte i programe nevladinih organizacija doprinijeti ostvarenju strateških ciljeva (ukratko opisati)</p>	<p>❖ Operativni cilj 5: Obezbjediti punu ravnopravnost i priznavanje svih prava iz oblasti socijalne i dječje zaštite licima s invaliditetom koja garantuju potrebne uslove za samostalan život u zajednici (Strategija za zaštitu lica s invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti 2022-2027)</p> <p>U cilju realizacije ovog cilja, nevladine organizacije projektima mogu doprinijeti na sledeći način:</p> <ul style="list-style-type: none"> • sprovođenjem istraživanja slučajeva nasilja nad osobama s invaliditetom u ustanovama socijalne zaštite, • postojeće servise i usluge za prijavu nasilja i postupanje po prijavama učiniti pristupačnim za OSI, • edukacijom stručnih radnika iz oblasti socijalne i dječje zaštite o osnovnim pravima i uslugama za OSI, • medijskom promocijom usluga iz oblasti socijalne i dječje zaštite za OSI u cilju stvaranja uslova za njihov samostalan život,

Oblast socijalne i dječje zaštite kroz projekte nevladinim organizacijama promovišu i podržavaju:

1. Unaprijedene vaninstitucionalne oblike podrške licima s invaliditetom
2. Pluralizam usluga
3. Integracija djece sa smetnjama i teškoćama u razvoju, kao i mladih, odraslih i starijih lica s invaliditetom u društvenu zajednicu u što većoj mogućoj mjeri

1. Potrebno je unaprijediti podršku organizacija civilnog sektora u cilju unapređenja standarda i kvaliteta usluga za podršku za život u zajednici – dnevnog boravka, pomoći u kući (naročito u ruralnom području), svratišta, stanovanja uz podršku i personalnog asistenta, kao i podršku za licenciranje nevladinih organizacija i stručnih radnika. Time bi se omogućilo kvalitetnije sagledavanje kapaciteta za pružanje navedenih usluga i stvaranje mogućnosti za pružanje novih, ali i povećanje broja pružaoca usluga.
2. Uključujući nevladin sektor u pružanju usluga socijalne i dječje zaštite unapređuje se pluralizam usluga i vaninstitucionalnu zaštitu OSI.
3. Pružanjem i razvojem usluga za integraciju djece sa smetnjama i teškoćama u razvoju/s invaliditetom, kao i mladih, odraslih i starijih lica s invaliditetom unapređuje se njihovo aktivno učešće u svim sferama života, kao i njihov položaj i ostvarivanje potencijala.

4. JAVNI KONKURSI ZA FINANSIRANJE PROJEKATA I PROGRAMA NVO - DOPRINOS OSTVARENJU STRATEŠKIH CILJEVA IZ SEKTORSKE NADLEŽNOST MINISTARSTVA

- a. Navesti javne konkurse koji se predlažu za objavljivanje u 2025. godini u cilju doprinosa ostvarenju strateških ciljeva iz sektorske nadležnosti (iz tačke 3.1.), uz prijedlog potrebnih iznosa. Ukoliko postoji mogućnost preklapanja s javnim konkursima iz nacionalnih, sredstava EU ili drugih vanjskih fondova iz nadležnosti neke druge institucije, navesti s kojim organom je potrebno koordinirati oblasti finansiranja.

Naziv javnog konkursa	Iznos	Drugi donatori s kojima je potrebno koordinirati oblasti finansiranja
"Zajedništvom do samostalnosti "	600.000,00€	

- b. Navesti ko su predviđeni glavni korisnici projekata i programa koji će se finansirati putem javnog konkursa. Ukratko navesti glavna obilježja svake grupe korisnika, njihov broj i njihove potrebe na koje projekti i programi treba da odgovore u 2025. godini.

Opis glavnih grupa korisnika, njihov broj i potrebe

Glavni korisnici projekata, tj. direktna ciljna grupa, koja će se finansirati putem javnog konkursa su **djeca sa smetnjama i teškoćama u razvoju/invaliditetom, kao i mlada, odrasla i starija lica s invaliditetom. Očekivani broj korisnika koji će biti obuhvaćeni projektna nevladinih organizacija je najmanje 430.**

Indirektne ciljine grupe su porodice djece sa smetnjama i teškoćama u razvoju, mladih, odraslih i starijih, ustanove socijalne i dječje zaštite, lokalne zajednice, kao i društvo u cjelini.

Prema Konvenciji UN o pravima lica s invaliditetom, **lice s invaliditetom** je lice koje ima dugoročna fizička, mentalna, intelektualna ili senzorna oštećenja, koja u sadejstvu s različitim barijerama mogu otežati puno i efektivno učešće ovih lica u društvu na osnovu jednakosti s drugima.

Uslugu dnevnog boravka obezbijediti za:

1. najmanje 20 djece sa smetnjama i teškoćama u razvoju i mladih s invaliditetom;
2. najmanje 40 odraslih i starijih lica s invaliditetom, s posebnim akcentom na žene.

Usluga pomoći u kući obezbijediti za:

1. najmanje 50 odraslih i starijih lica s invaliditetom s posebnim akcentom na žene.

Usluga personalne asistencije obezbijediti za:

1. najmanje 20 odraslih i starijih lica s invaliditetom, s posebnim akcentom na žene.

Druge inovatne usluga u oblasti socijalne i dječje zaštite obezbijediti za:

1. najmanje 180 djece sa smetnjama i teškoćama u razvoju i mladih s invaliditetom,
2. najmanje 120 odraslih i starijih lica s invaliditetom, s posebnim akcentom na žene.

Pravo na samostalan život i uključenost u lokalnu zajednicu definisan je članom 19 Konvencije UN o pravima osoba s invaliditetom. Lepeza različitih usluga koje se nude OSI, u zavisnosti od njihovih individualnih potreba, jeste način da se omogući život nezavistan od članova porodice. S tim u vezi, **personalna asistencija**, kao ključ za samostalan život, pruža se na osnovu procjene ličnih potreba svake OSI pojedinačno koja ispunjava uslove za korišćenje ove usluge. Uslugu pruža obučeni personalni asistent, koji je obezbjeđuje na način, na mjesto i u vrijeme koje je korisniku potrebno, poštujući sve principe ove usluge. Korišćenjem usluge personalne asistencije osobama s invaliditetom se stvara mogućnost za obrazovanje, zapošljavanje i druge vidove aktivnog participiranja u zajednicu. Dodatno, u skladu s *Pravilnikom o bližim uslovima za pružanje i korišćenje, normativima i minimalnim standardima usluga podrške za život u zajednici ("Službeni list Crne Gore", br. 063/19 od 18.11.2019)*, usluga personalne asistencije pruža se korisniku lične invalidnine,

odnosno dodatka za njegu i pomoć koji je u radnom odnosu, odnosno uključen u sistem visokog obrazovanja, odnosno sistem obrazovanja odraslih. Za uslugu personalne asistencije u Crnoj Gori su trenutno licencirana 4 udruženja.

U skladu s gore navedenim *Pravilnikom*, **dnevni boravak** se obezbjeđuje: djetetu sa smetnjama i teškoćama u razvoju, mladom licu sa smetnjama i teškoćama u razvoju, djetetu s problemima u ponašanju, odraslom i starom licu i odraslom i starom licu s invaliditetom. Pružalac usluge dnevnog boravka dužan je da korisniku obezbijedi nekoliko različitih usluga (podrška razvoju socijalne inkluzije, radno-okupacionu terapiju, razvoj motoričkih i socijalnih vještina i kognitivnih sposobnosti, podršku porodici, itd), zatim njegu, psihosocijalnu i medicinsku rehabilitaciju, vaspitno – obrazovni rad, individualni i grupni rad, edukaciju roditelja za samopomoć i pomoć svojoj djeci, itd.

Do sada je osnovano 18 dnevnih centara za djecu i mlade sa smetnjama i teškoćama u razvoju, i to: Pogorica (2), Cetinje, Berane, Danilovgrad, Herceg Novi, Plav, Mojkovac, Nikšić, Pljevlja, Rožaje, Ulcinj, Bijelo Polje, Budva, Tivat i Golubovci, dnevni boravak u JU Dječji dom "Mladost" Bijela, i u sklopu JU Resursni centar za sluh i govor "dr Peruta Ivanović" Kotor. U cilju razvoja usluga za starija lica u okviru JU Dom za stare "Grabovac" u Risnu otvoren je dnevni boravak za odrasla i stara lica s invaliditetom, s posebnim fokusom na dementne korisnike, kao i dnevni boravci za stara lica u JU Dom starh "Bijelo Polje" i JU Dom starh "Pljevlja", Caritas Barske nadbiskupije dnevni boravak za odrasla i stara lica s invaliditetom. U cilju unapređenja zaštite odraslih i starijih lica s invaliditetom uspostavljeno je 7 dnevnih boravaka za odrasla i stara lica i odrasla i stara lica s invaliditetom, i to u: Nikšiću 2, Cetinju, Pljevljima 2, Risnu i Bijelom Polju.

Pomoć u kući obuhvata obavljanje kućnih poslova, pripremu hrane, nabavku namirnica ili gotovih obroka, održavanje higijene i/ili zadovoljavanje drugih svakodnevnih potreba. Prema *Pravilniku*, ova usluga se pruža djetetu sa smetnjama i teškoćama u razvoju i odraslom i starom licu s invaliditetom. Za pružanje usluge pomoći u kući u Crnoj Gori je licencirano 9 pružalaca usluga.

Pružanjem usluga: dnevnog boravka, pomoći u kući (naročito u ruralnim područjima), personalnog asistenta, kao i drugih inovativnih usluga u oblasti socijalne i dječje zaštite će se omogućiti zadovoljenje svakodnevnih potreba i samostalnog života osoba s invaliditetom. Obezbjedivanjem ovih usluga sprečava se ili se svodi na minimum institucionalizacija OSI, što će imati pozitivne efekte kako na same OSI, tako i na cijelo društvo.

Potrebe na koje projekti NVO treba da odgovore u 2025. godini treba da budu u vezi s obezbjeđivanjem usluga za puno i aktivno učešće OSI u zajednici na ravnopravnoj osnovi s ostalim građanima, kroz razvoj i primjenu politike pružanja jednakih početnih mogućnosti, obezbjeđivanje usluga OSI u skladu s njihovim realnim potrebama, a sve u skladu s međunarodnim standardima i mogućnostima države.

Pored sistema socijalne i dječje zaštite, preduslovi za samostalni život se nalaze i u drugim javnim politikama, koje podrazumijevaju adekvatan pristup javnom saobraćaju, zdravstvenom sistemu, obrazovanju, itd. Samostalan život OSI je moguć u društvu bez fizičkih, institucionalnih i psihosocijalnih prepreka.

6. KAPACITETI ZA SPROVOĐENJE JAVNOG KONKURSA

- a. Navesti broj službenika/ca i spoljnih saradnika koji će biti zaduženi za sprovođenje javnog konkursa i praćenje realizacije finansiranih projekata i program nevladinih organizacija (uključujući najmanje jednu terensku posjetu, prilikom koje će se provjeravati izvršavanje ugovornih obaveza, namjensko trošenje sredstava te postizanje rezultata planiranih javnim konkursom i odobrenim projektom(programom)).

Naziv javnog konkursa	Broj službenika/ca zaduženih za sprovođenje javnog konkursa i praćenje finansiranih projekata i programa nevladinih organizacija	Imena službenika/ca zaduženih za sprovođenje javnog konkursa i praćenje finansiranih projekata i programa nevladinih organizacija
"Zajedništvom do samostalnosti"	3	Milica Marđokić Sekulović Mirela Murić Kaluđerović Mersiha Hasanbegović

Ovjera ministarke:

Naida Nišić
Ime i prezime

N. Nišić
Polpis